

УДК 74:655.3.066.11-021.464-048.42
DOI: 10.31866/2617-7951.4.2.2021.246833

UDC 74:655.3.066.11-021.464-048.42

ХРОНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ЗІН-КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ ТА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Вікторія Приставка,
<https://orcid.org/0000-0003-2222-5035>
аспірантка, асистентка,
Київський національний
університет культури і мистецтв,
Київ, Україна
vikapristavka98@gmail.com

CHRONOLOGY OF THE DEVELOPMENT OF ZINE CULTURE IN UKRAINE AND UNITED STATES OF AMERICA

Viktoriia Prystavka,
<https://orcid.org/0000-0003-2222-5035>
Postgraduate student, Assistant
Kyiv National University
of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine
vikapristavka98@gmail.com

Анотація

Метою статті є дослідження такого дизайнь-явища як «зін» в аспекті з'ясування етимології назви та її синонімічної варіативності в англійській та українській мовах. Основну увагу приділено упорядкуванню і систематизації хронології становлення зін-культури в Україні та Америці від перших носіїв ідеї поширення лімітованих видань до сьогодні. Розвиток зін-культури у зазначених регіонах відбувався паралельними шляхами з набуттям оригінальності залежно від соціокультурної ситуації і технічного прогресу. Дотримання встановленої мети передбачає дослідження можливостей використання зінів у суспільстві, зокрема в сучасній Україні. Наразі самвидав інтегрувався в нову культуру і стає частиною сучасних мистецтва та літератури. **Методологія дослідження.** Для здійснення цього дослідження застосовано метод аналізу, порівняння та узагальнення документалістики розвитку зін-культури та її наукової аналітики. **Наукова новизна.** У статті проведено огляд паралельного формування зін-культури в Україні та Америці. На основі аналізу різних точок зору щодо етапів розвитку зінів та значущих подій, що на це вплинули, запропоновано авторську хронологію, структуровану за трьома критеріями – мета і контент, технічний прогрес, інституалізація зін-культури. **Висновки.** В статті надано огляд історичних передумов походження термінів «зін» та «самвидав», що

Abstract

The aim of the article is to study such a design phenomenon as «zine» in terms of etymology of the name and its synonymous variability in English and Ukrainian. The main attention is paid to the ordering and systematization of the chronology of the formation of zine culture in Ukraine and America from the first carriers of the idea of distribution of limited editions to the present day. The development of zine culture in these regions took place in parallel with the acquisition of originality, depending on the socio-cultural situation and technological progress. Adherence to the set goal involves the study of the possibilities of using zines in society, in particular in modern Ukraine. Currently, samizdat has integrated into a new culture and is becoming part of contemporary art and literature. **Research methodology.** To carry out this study, the method of analysis, comparison and generalization of the documentation of the development of zine culture and its scientific analysis was used. **Scientific novelty.** The article reviews the parallel formation of zine culture in Ukraine and America. Based on the analysis of different points of view on the stages of development of zines and significant events that influenced it, the author's chronology is proposed, structured according to three criteria – purpose and content, technical progress, institutionalization of zine culture. **Conclusions.** The article provides an overview of the historical background of the origin of the terms «zine»

дозволив виявити змістову подібність термінів «зін» та «журнал». Водночас, очевидними стають унікальні властивості зину як об'єкту з дозволом на автентичне (нецензуроване) висловлювання, вільного від комерції, незалежного від поширених естетичних, лінгвістичних та орфографічних стандартів, сповненим унікальної можливості транслювати креативність та інновації. З'ясовано, що «зін» – це визнана категорія видань, яку ряд науковців та практиків прагнули виокремити як самостійний вид дизайну. Зіни спираються на велику історію незалежних, альтернативних і часом радикальних видань, яка розпочалася задовго до того, як перші зіни з'явилися в 1930-х рр. Протягом попереднього століття вони еволюціонували разом із громадами, які їх виробляли, та новими технологіями, які стали доступними.

and «samizdat», which revealed the semantic similarity of the terms «zine» and «magazine». At the same time, the unique properties of zine as an object with permission for authentic (uncensored) expression, free from commerce, independent of common aesthetic, linguistic and spelling standards, full of unique ability to broadcast creativity and innovation, become apparent. Zine has been found to be a recognized category of publications that a number of scholars and practitioners have sought to single out as an independent form of design. The Zines draw on a long history of independent, alternative, and sometimes radical publications that began long before the first Zines appeared in the 1930s. Over the past century, they have evolved with the communities that produced them and the new technologies that have become available.

Ключові слова:

зін, самвидав, журнал, альтернативні медіа, підпільна преса, дисиденти, графічний дизайн.

Keywords:

zine, samizdat, magazine, alternative media, underground press, dissidents, graphic design.

Вступ 1

Кінець XX і початок XXI ст. чітко окреслили тенденцію посиленого споживання інформації світовою спільнотою. Дедалі більше інформації створюється і поширюється виключно в електронному форматі, якому все більше поступаються місцем звичні форми друкованих видань. Втім, у суспільствах різних типів (і демократичному, і тоталітарному) так склалося, що основна ідея і функції деяких об'єктів поширення інформації полягає в їхній альтернативності, лімітованості, здатності бути поза контролем, що досягається передусім матеріальною друкованою формою. Такими були і залишаються зіни. Вони є незалежною платформою висловлювання для не достатньо репрезентованих та маргіналізованих соціальних груп, що для захисту своїх прав об'єднуються за віком, кольором шкіри, світоглядом, релігійною чи етнічною приналежністю, сексуальною орієнтацією, гендером, малозабезпеченістю, інвалідністю тощо. В умовах цифровізації всіх джерел інформації та можливості контролювати їх на рівні програмних протоколів і кодів, саме друкована форма знів є значущим соціокультурним феноменом і, відповідно, важливим об'єктом наукового дослідження.

Щодо дизайну, незалежність знів від масових тиражів дозволяє їхнім авторам вільно експериментувати з форматами (від аркушевих до брошурованих видань) та засобами і формами

представлення інформації: колажувати комунікативні елементи, експериментувати з композиційними вирішеннями, максимально насичувати емоційне забарвлення знівів, що і забезпечує цікавість до них як до специфічної мистецької форми. Багато в чому можливості дизайну знівів обґрунтовані технічними інноваціями, що відбувалися впродовж ХХ ст. та сприяли дизайнерським експериментам і поширенню проектів серед потенційних адресатів.

Зазначені аспекти доводять вагомість наукового дослідження зін-культури взагалі та етапів її розвитку впродовж ХХ-ХХІ ст. зокрема.

Мета дослідження 2

Мета дослідження полягає у розробці власної хронології становлення зін-культури в Україні та Америці в період з 1930-х до 2020 рр.

Методологія та аналіз джерельної бази 3

Для усвідомлення значущості знівів як об'єкту наукового дослідження, варто, насамперед, ознайомитись з історією їхнього виникнення та розповсюдження, розглянути праці науковців, дотичні або присвячені безпосередньо зінам. Узагальнюючи наукові погляди С. Данкомба (Duncombe, 1997) та Дж. Дракер (Drucker, 1995), можемо визначити, що у культурному та історичному відношенні зини слугували потужним джерелом розповсюдження певної незалежної ідеї, яка вважається занадто нішевою, ризикованою або поза мейнстрімом, з погляду більш традиційних / комерційних форм публікації.

Історію становлення знівів можна скласти шляхом відстеження і доповнення хронології Дуга Бланді, яку він створив на основі наукових робіт Д. Брикліна (Bricklin, 2002), Дж. Реймонда (Raymond, 2003), С. Данкомба (Duncombe, 1997), С. Перкінса (Perkins, 1992) та Р. Фрідмана (Friedman, 2002), Е. П'єпмайєра (Piepmeier, 2009).

У публікаціях українських дослідників О. Бажана (2012), О. Обертаса (2010) визначення зину ототожнюється з терміном «самвидав», що набув поширення на території колишнього Рядянського Союзу, під час розповсюдження літературних творів, альманахів, журналів, звернень, заяв та документів. Українська підпільна преса розповсюджувалась періодично і повідомляла як в УРСР, так і за кордоном про те, як Радянський Союз порушує права людини через репресії для творчої та наукової інтелігенції. Значна кількість публікацій із розкриттям цієї тематики належить В. Кіпіані (2011).

Для здійснення цього дослідження нами застосовано метод аналізу, порівняння та узагальнення документалістики розвитку зін-культури та її наукової аналітики.

Результати дослідження 4

Історія виникнення знівів почалась ще в 1910-х рр., коли американець Говард Філіпс Лавкрафт, відомий як автор знакових

міфів про Ктулху, започаткував обмін тематичними аматорськими виданнями. Пізніше в 1930 р. з'являється зін «Комета», який Стівен Перкінс (Perkins, 1992) вважає першим науково-фантастичним фанзіном; він також підсумовує вплив ранніх науково-фантастичних фанзінів на сучасні зіни.

Проте термін «фанзін» увів в обіг, в 1940 р. Руй Рассел Шовене, журналіст-аматор, який дав назву аматорським малотиражним виданням журналів або фотоальбомів. Сам термін зін був популяризований у середовищі любителів наукової фантастики, звідки він був перейнятий іншими. Самі видання такого типу з'явилися набагато раніше. І лише в 1949 р. термін «зін» додали в Оксфордський словник англійської мови. Тодд та Уотсон зазначили, що «зіни – це найбільш економічні друковані форми висловлення на будь-яку тему» (Todd & Watson, 2006, p. 12).

Вивчення наукових і публіцистичних матеріалів щодо історії становлення зін-культури в Америці, а також ґрунтовної роботи Дуга Бланді з надання хронології основних етапів, дає підставу для висновку про необхідність розмежувати всі події трьома окремими хронологічними лініями. Всі знайдені нами події, що стосуються еволюції зін-культури, ми об'єднали у групи:

1. мета, призначення і вербально-візуальне наповнення зінів;
2. технологічний прогрес створення і поширення зінів;
3. соціальна інституалізація.

Хронології розвитку зінів в Америці можна представити наступним чином.

I. Хронологія за метою, призначенням і вербально-візуальним наповненням зінів:

- 1930 – 1960-ті: поширення найбільшої кількості науково-фантастичних фанзінів.
- 1960 – 1970-ті: розширення змістовного наповнення зінів у напрямку поєднання відвертих політичних коментарів, літературних експериментів, щирої критики рок-н-рольної музики та революційних ідей в макеті та дизайні.
- Середина 1960-х: створення альтернативних газет та андаґраундних коміксів.
- Середина 1970-х: поява панк-рок-зінів.
- 1968: поширення зінів, присвячених жанрам сюрреалізму, ситуаціонізму, неоада.

1973: дебют журналу «Samisdat» як The Berkeley Samisdat Review, після чого впродовж 20 років вийшло 244 випуски. Цей літературний журнал мав антикомуністичну, антивоєнну, антисистемну спрямованість, публікував матеріали про етичність і вегетаріанство, виступав проти ядерної енергетики. В «Samisdat» друкувалося більше 1000 авторів.

- 1976: випуск Джоном Холмстромом разом із Мак Нілом та Гедом Данном малого тиражу фанзину коміксів «Панк».
- Кінець 1970-х: народження руху «DIY» (англ. – Do it Yourself «зроби це сам») та інді-музичної сцени.
- 1990-ті: активна фаза феміністичного руху «riot grrrl», термін якого походить від однойменного зіну. Ребекка Уокер пише статтю для журналу Ms. Magazine під назвою «Стати третьою хвилею», в якій відзначає появу феміністичного руху третьої хвилі, щоб подати голос на перспективи жінок. Відзначається поява кіберпанк-зінів. Як пише Стівен Данкомб (Duncombe, 1997, р. 66), метою бунту Riot Grrrl було «повернути панк назад у фемінізм і фемінізм у панк».
- 1992: вихід статті «Revolution, Girl Style» Фарая Чидеї та Меліси Россі про Riot Grrrl феміністський рух, що виник в інді-/панк-року (опублікована в Newsweek).
- 1993: перший випуск BUST як фотокопійованого зіну Деббі Столлером та Марселем Карпом. До 1993 р. лише в Північній Америці було опубліковано приблизно 40 000 журналів, багато з яких присвячені музиці та політиці.
- 1990 – 2010-ті – поширення зінів з контентом про збереження екології, веганство, соціальне рівноправ'я, заперечення аб'юзивних стосунків.

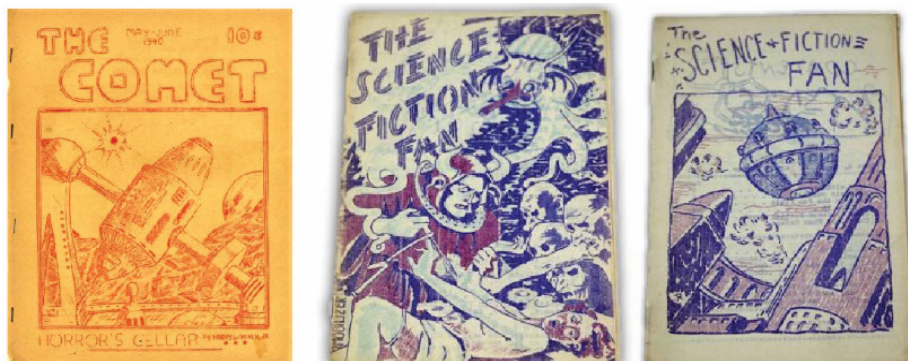

Рис. 1. Науково-фантастичні зіни: *The Comet*, випуски любителів наукової фантастики (приблизно 1939–1940 роки).

Fig. 1. Science fiction zines: *The Comet*, issues of science fiction fans (about 1939-1940).

Якщо коротко розглянути основні моменти в становленні і розвитку зінів у аспекті наукової революції, тобто винайдення різних технічних пристроїв і застосування їх для поширення зіну у малих тиражах, то це виглядатиме так:

- 1930 – 1960-ті: виготовлення зінів за допомогою мімеографів, технологія яких полягає у просуванні чорнила через трафарет.

Рис. 2. Тематика панк-року, рок-н-ролу, джазу. Зіни: Sniffin'Glue, Ray Gun, Record Changer.

Fig. 2. Themes of punk rock, rock'n' roll, jazz. Zines: Sniffin'Glue, Ray Gun, Record Changer.

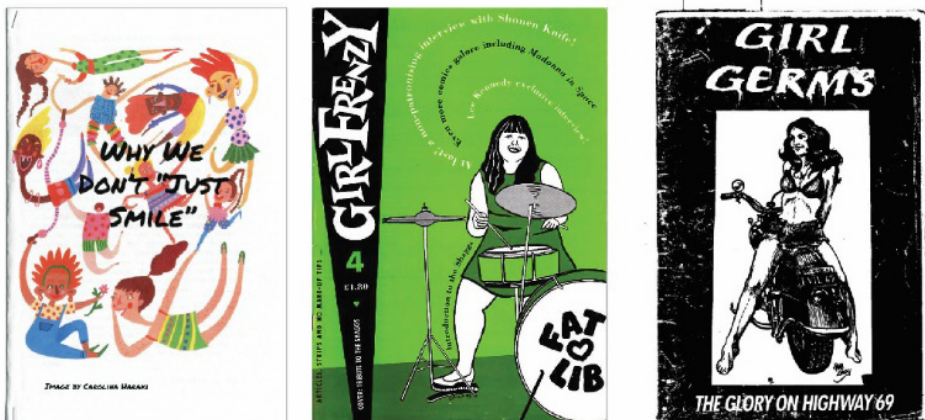

Рис. 3. Тематика фемінізму. Зіни: Why We Don't «Just Smile», Girl Frenzy, Girl Germs.

Fig. 3. Themes of feminism. Zines: Why We Don't «Just Smile», Girl Frenzy, Girl Germs.

- 1944: винайдення ксерографії.
- 1961: презентація друкарської машинки IBM Selectric.
- Середина 1960-х: використання недорогого офсетного друку.
- 1975: поява першого персонального комп'ютера.
- 1980-ті: поширення копіювальних машин. Копіювальні магазини Kinko з'являються на розі вулиць і є доступними для громадськості.

- 1980–1990: застосування рулонного офсетного друку.
- 1995: застосування цифрового друку після того, як компанія Indigo об'єднує електрографію та офсетний друк.
  - Початок 1990-х: поява і поширення е-зінів (електронних), але оскільки галузь електроніки не настільки потужно розвинулася, то таке явище як е-зіни, тільки на старті свого розвитку.
  - 2020: через пандемію все більше відбувається перехід до цифровізації у різних сферах життя, тому е-зіни набирають нових обертів, у тому числі прослідковуються е-зіни із застосуванням анімації.

Розвиток зін-культури впродовж ХХ ст. поступово набував окресленості як суспільної діяльності, що призначена задовольняти певні соціальні потреби, з формуванням закріплених процесів, норм, правил і соціальних ролей. Цей рух має назву інституалізації. Тож інституалізація зін-культури також має свою хронологію:

- 1952: заснування Всесвітньої спілки авторських прав (Женева).
- 1967: заснування Синдикату підпільної преси (UPS). Засновниками стали Los Angeles Free Press, East Village Other (в Берклі Барб), Oracle (в Сан-Франциско), Fifth Estate (в Детройті), Seed і Austin's Rag (у Чикаго).
- 1997: з'являється видання Стівена Данкомба авторитетного дослідження про історію зінів у субкультурах – «Notes From Underground: Zines and the Politics of Alternative Culture».
- 1998: заснування у Портленді (Орегоні) Незалежного видавничого ресурсного центру (IPRC), що ставив за мету сприяти розвитку візуального та літературного видавничого співтовариства, пропонуючи простір для збору та обміну інформацією та ідеями, а також для створення робіт.
- 2001: отримання Центром жіночої історії та культури Саллі Бінгем колекції Сари Дайер з 1500 зінів. Сара Дайер – розробниця Action Girl Newsletter, оглядового видання, присвяченого жінкам і дівчатам. Виходить документальний фільм Карі Герольд «Grrrlshow», де представлені жінки-творці зінів.
- 2001: проведення Zine Fest у Сан-Франциско.
- 2002: придбання Центром жіночої історії та культури Саллі Бінгем колекції зінів у Сари Вуд, яка керувала GERLL Press у Чикаго до середини 1990-х. Перший випуск Zine Librarian Zine від Грега Майнса виходить у Портленді, що означає першу спробу задокументувати створення, місію та організацію бібліотек зінів на національному рівні.
- 2002: видання Zine Librarian Zine #1 авторства Грега Мейнса (Портленд). Цей зін є першою спробою задокументувати створення, місію та організацію зін-бібліотек на національному рівні.
- 2003: придбання Центром жіночої історії та культури Саллі Бінгем при університеті Дюка колекції зінів у Ейлесії Русцин,

авторки «Alabama Grrrl», та Аріелі Грінберг, редакторки «William Wants a Doll».

- 2004 – 2020 рр.: проведення першого організованого зін-фесту у Х'юстоні – Zine Fest Houston (ZFH). Незважаючи на амбітну програму, це була інтимна зустріч творців коміксів та журналів, схожа на оригінальний пікнік для журналів, але у приміщенні. З роками фестиваль журналів повільно зростав разом із незалежними видавництвами. У 2020 р. через пандемію ZFH провели в цифровому форматі.

Впродовж сторіччя малі тиражні форми стали не лише вельми популярними, але й впливовими. В авторів В. Кіпіані (2011), С. Данкомба (Duncombe, 1997), Дж. Дракер (Drucker, 1995), Е. П'єпмайєра (Piepermeier, 2009) знаходимо твердження, що зін – це своєрідний фетиш, який априорі є артефактом через малотиражність. Поширення зін-культури призвело до того, що бібліотекарі почали обґрунтовувати можливість включення зінів до своїх академічних колекцій. Історично склалося так, що бібліотекарі та науковці визнають, що зіни мають потенційну цінність для дослідників, частково завдяки їх антропологічній ефективності. Вже в 1995 р. Кріс Додж стверджував, що «бібліотекарі академічних та дослідницьких установ повинні передбачити, що колись зіни цієї епохи стануть важливими історичними джерелами. Майбутні дослідники будуть покладатися на такі матеріали як зіни для підтвердження культурного опору та інновацій наприкінці ХХ ст.» (Dodge, 1995, р. 26).

Тенденції створення та поширення зінів у ХХ ст. не оминули й нашу країну. Дисиденти і члени соціально маргіналізованих груп публікували свої власні думки у вигляді листівок і брошур, поки така технологія була доступною. Зін – це лаконічний простий спосіб донести зміст зрозумілими символами, зображеннями, маленькими історіями. В радянські часи це називалося «самвидав» або «самиздат», що не робило продукт менш популярним.

Олесь Обертас розповідав, що в Україні 1916 р. створено видавництво «Самопал», а у 1929 р. Іван Багрянний надрукував перше непідцензурне видання «Ave Maria», в якому у нижній частині обкладинки замість видавництва Багрянний написав «Сам» – сам зробив, сам поширив. Отже, буде справедливим твердження, що слово «самвидав» походить від українського письменництва. Багрянний роздавав свої видання у різні магазинчики, а тоді розповідав людям, де їх можна купити. Проте радянська влада все одно дізнавалась про ці видання та конфіскувала їх.

Паралельно з цим весь світ називав непідцензурну літературу словом «samizdat».

Українська історія змін не настільки багатоманітна, як американська. Хронологічні події скоріше були пов'язані з політичними рухами.

- 1940 перше використання поняття «самиздат» у поезії – Микола Глазков використав його у своєму вірші.

З іншого боку, активісти України, Польщі та Чехії мали свої сформовані традиційні терміни, тому слово самиздат не використовували.

- 1950 – 60-ті: буяння самвидаву в СРСР як масового явища;

- 1964 – 65: вихід журналу «Воля і батьківщина» Зіновія Красівського. Журнал містив до 22 сторінок і видавався кожних 3 місяці. В підпільних умовах випуск журналу був складним процесом через технічні можливості.

- 1960 – 1980-ті: масовізація явища «самвидав» в УРСР, набуття форми інструментарію боротьби проти тиску влади, яка намагалася ревізувати суспільне життя громадян. За допомогою дисидентів позацензурні книги, примірники різних видань, петиції учасників національно-визвольного руху, їхні листи та заяви потрапляли до рук тих, хто прагнув побороти тоталітарний режим.

- 1 травня 1989: новий етап розвитку самвидаву після нелегального параду, на якому засяяли українські прапори, після цього у Львові вперше тиражуються газети «Поступ» і «Голос відродження», які згодом переросли у легальні ЗМІ.

- 1989 – 1991 рр.: високий ступінь популярності самвидавів. На думку дослідників О. Обертаса (2010) та В. Кіпіані (2011), у цей період вийшло понад 1300 найменувань підпільних видань.

За самвидав суворо карали, тому він завжди був підпільним. В'ячеслав Чорновіл став першим, хто не побоявся позначити своє прізвище на обкладинці журналу «Український вісник», хоча він і не був офіційним органом.

- 1987: відновлення В. Чорноволом (після заслання) редакції «Українського вісника» і поновлення видання. Це стало початком української перебудови.

- 1989: створення короткої версії Вісника – «УВ-Експрес», яка переповідала новини.

- Після 2000: поступовий розвиток самвидаву, хоча й не настільки активний. Поява нових незалежних видавництв.

- 2013: створення Аріанною Хмельнюк незалежного видавництва Niice в Києві, яке містить напрямки видавництва, освіти і дистриб'юторства. «NIICE» є українським представником іноземного самвидаву з сучасного мистецтва у партнерстві з берлінським Motto Distribution. Видавництво працює як мікс дизайну, педагогіки, сучасного мистецтва, і проводить численні творчі воркшопи, лекції та видавничі проекти. Продукція “NIICE”

розповсюджується невеликими тиражами в творчі проекти книгарні, галереї сучасного мистецтва по всьому світу.

- 2016: проведення в Києві фестивалю Принт Фест 4/10.
- 2017: заснування найвідомішого в Україні видавництва «Гіпертелія», що розповсюджує зіни, невеликі збірники з розповідями, фотозіни, авторські стікери, збірники з ілюстраціями та колажами дизайнерів та художників повністю ручної роботи. Тиражі варіюються від 5 до 100 екземплярів. Куратор «Гіпертелії» Назар Шешуряк пов'язує невеликі тиражі з інтимністю сприйняття інформації. На його думку, людський мозок налаштований не більше, ніж до двох сотень особистих знайомств (розмір перших племен), а тираж від 50 до 200 екземплярів дозволяє зберегти певну інтимність: «Коли у людини є один екземпляр з 13 примірників, і вона не знає, хто ці 12 людей, які мають інші копії, але з ними можна відчутти певний специфічний зв'язок» (Вишнева, 2018). Головна ціль «Гіпертелії» – продукування об'єкту, до якого «можна доторкнутися, його можна передати іншому, і таким чином ще й торкнутися іншого. В епоху екранів та пікселів виникає голод за простими тілесними radoщами» (Вишнева, 2018).
- 2019: проведення II-го Київського міжнародного фестивалю фотокниг фотоальбомів, фотозінів.
- 2020: проведення видавництвами різних DIY-заходів, частина з яких через пандемію переносяться в онлайн-простір. Електронні зіни набувають усе більшої популярності.
- 2021: проведення у Києві фестивалю нішевих книг, артбуків та зінів Book Champions Weekend.

Українська історія виникнення та поширення зінів передусім пов'язана з політичним волевиявленням соціальних груп, які вели боротьбу проти тоталітарного режиму в колишньому СРСР. Історик Вахтанг Кіпіані (2011) характеризує самвидав за фразою дисидента В. Буковського – «сам пишу, сам поширюю, сам сиджу за це в тюрмі». Проте впродовж XXI століття тематичний спектр зінів і самвидавів розширився, вони стали здебільшого засобом виявлення інноваційних ідей і візуального креативу. Сьогодні слово «самвидав» вже майже втратило асоціацію з радянським «саміздат» правозахисних журналів і заборонених літературних творів та асоціюється з молодими авторами, які роблять лімітовані і малоформатні видання на цікаві для них теми, наприклад, про улюбленого кінорежисера, свої враження від міста, археологічні знахідки, тематичні або асоціативні малюнки, вірші.

На основі дослідження створено наочну таблицю хронології розвитку зін-культури в Україні та в Америці за період 1930-2020 рр.

Рис. 4. Самвидав В. Чорновола. Трансформація Українського Вісника від товстого журналу до короткої версії «УВ-Експрес».

Fig. 4. Samvidav (self-publishing) by V. Chornovol. Transformation of the Ukrainian Bulletin from thick magazine to short version of "UV-Express".

Рис. 5. Українські зіни-комікси: INTRVRT, ТАК ВИЙШЛО #3, GON#17.

Fig. 5. Ukrainian comic zines: INTRVRT, TAK VYVYSHLO #3, GON#17.

Наукова новизна та практична значимість дослідження

5

В статті проведено огляд паралельного формування зін-культури в Україні та Америці. На основі аналізу різних точок зору щодо етапів розвитку зінів та значущих подій, що на це вплинули, запропоновано авторську хронологію, структуровану за трьома критеріями – мета і контент, технічний прогрес, інституалізація зін-культури.

Висновки

6

Зіни як малотиражні інформаційні видання створюються близько століття. Це комплекс аналітичних і проектувальних дій, результатом якого стає досягнення різних цілей – від ви-

словлення громадянських і політичних поглядів вузької соціальної групи до задоволення потреби спілкування або індивідуального самовираження автора. Цінність зінів полягає в тому, що за їхньої допомоги автори отримують можливість ділитися думками та намірами, що не можуть передаватися засобами масової інформації.

Хронології становлення і розвитку зін-культури в Україні та Америці мають різну масштабність та подієву насиченість. Це пов'язано з політичними, економічними і соціокультурними умовами еволюції суспільств. Американську хронологію можна упорядкувати за трьома критеріями: мета, призначення і вербально-візуальне наповнення зінів; технологічний прогрес створення і поширення зінів; соціальна інституалізація.

Під час дослідження з'ясовано, що в Америці зіни виникли як творчий фан-об'єкт, який трансформувався в інструмент соціальної і політичної боротьби. А в Україні самвидав як початковий засіб трансляції альтернативних громадянських позицій згодом перетворився у такі творчі некомерційні видання як зіни.

Актуальність малотиражних видань у XXI столітті залишається високою, про що свідчить проведення зін-фестивалів по всьому світу. В Америці такі заходи проводяться щороку. В Україні відбуваються рідше, але зіни можна зустріти на різних виставках, у деяких бібліотеках та кав'ярнях.

Список бібліографічних посилань

- Бажан, О. Г. (2012). Самвидав. В В. А. Смолій (ред.), *Енциклопедія історії України* (Т. 9, с. 431). Наукова думка.
- Вишнева, Е. (2018). *Самвидав і зін-культура в Україні: свобода творчості і незалежність*. LB.ua. https://lb.ua/culture/2018/12/10/414567_samizdat_zinkultura_ukraine.html
- Кіпіані, В. (2011, 7 квітня). *Самвидав як спроба протистояти цензурі*. MediaSapiens. http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/master_clas/vakhtang_kipiani_samvidav_yak_sproba_protistoyati_tsenzuri/
- Обертас, О. (2010). *Український самвидав* [Монографія]. Смолоскип.
- Blandy, D. (2002). *Zines Timeline compiled*. http://defenseof.voelkermorris.com/zine_time.html
- Bricklin, D. (2002) *Pamphleteers and Web Sites*. <http://www.bricklin.com/pamphleteers.htm>
- Dodge, C. (1995). Pushing the Boundaries: Zines and Libraries. *Wilson Library Bulletin*, 69(9), 26–30.
- Drucker, J. (1995). *The Century of Artists' Books*. Granary Books.
- Duncombe, S. (1997). *Notes From Underground : Zines and the Politics of Alternative Culture*. Verso.
- Friedman, R. S. (2002). A brief history of zines. <http://www.zinebook.com/directory/zine-history.html>
- Perkins, S. (1992). *Science Fiction Fanzines*. <http://www.zinebook.com/resource/perkins.html>
- Piepmeyer, A. (2009). *Girl Zines: Making Media, Doing Feminism*. NYU Press.
- Raymond, J. (2003). *Pamphlets and Pamphleteering in Early Modern Britain*. Cambridge University Press.
- Todd, M., & Watson, E. (2006). *Whatcha Mean, What's a Zine?: The Art of Making Zines and Minicomics*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Wertham, F. (1973). *The World of Fanzines: A Special Form of Communication*. Southern Illinois University Press.

References

- Bazhan, O. H. (2012). Samvydav [Self-published]. In V. A. Smolii (Ed.), *Entsyklopediia istorii Ukrainy* [Encyclopedia of the History of Ukraine] (Vol. 9, p. 431). Naukova dumka [in Ukrainian].
- Blandy, D. (2002). *Zines Timeline compiled*. http://defenseof.voelkermorris.com/zine_time.html [in English].
- Bricklin, D. (2002). *Pamphleteers and Web Sites*. <http://www.bricklin.com/pamphleteers.htm> [in English].
- Dodge, C. (1995). Pushing the Boundaries: Zines and Libraries. *Wilson Library Bulletin*, 69(9), 26–30 [in English].
- Drucker, J. (1995). *The Century of Artists' Books*. Granary Books [in English].
- Duncombe, S. (1997). *Notes From Underground : Zines and the Politics of Alternative Culture*. Verso [in English].
- Friedman, R. S. (2002). A brief history of zines. <http://www.zinebook.com/directory/zine-history.html> [in English].
- Kipiani, V. (2011, April 7). *Samvydav yak sprobа protystoiaty tsenzuri* [Samvydav as an attempt to resist censorship]. MediaSapiens. http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/master_clas/vakhtang_kipiani_samvidav_yak_sprobа_protistoyati_tsenzuri/ [in Ukrainian].
- Obertas, O. (2010). *Ukrainskyi samvydav* [Ukrainian self-published] [Monograph]. Smoloskyp [in Ukrainian].
- Perkins, S. (1992). *Science Fiction Fanzines*. <http://www.zinebook.com/resource/perkins.html> [in English].
- Piepmeyer, A. (2009). *Girl Zines: Making Media, Doing Feminism*. NYU Press [in English].
- Raymond, J. (2003). *Pamphlets and Pamphleteering in Early Modern Britain*. Cambridge University Press [in English].
- Todd, M., & Watson, E. (2006). *Whatcha Mean, What's a Zine?: The Art of Making Zines and Minicomics*. Houghton Mifflin Harcourt [in English].
- Vyshneva, E. (2018). *Samvydav i zin-kultura v Ukraini: svoboda tvorchosti i nezalezhnist* [Samvydav and zin-culture in Ukraine: freedom of creativity and independence]. LB.ua. https://lb.ua/culture/2018/12/10/414567_samizdat_zinkultura_ukraine.html [in Ukrainian].
- Wertham, F. (1973). *The World of Fanzines: A Special Form of Communication*. Southern Illinois University Press [in English].